

Культура і Побут

№ 38

Неділя, 19-го вересня 1926 р.

№ 38

Зміст: Ю. Я. Наука під Польщею.—О. Слсаренко. Художня література і видавництва.—Валеріян Голешук. Якою українська культура вийде на міжнародний терен.—М. Доленго. Соціальні мотиви в українській поезії останніх двох років.—Вірш. Дм. Гордієнко. Останнє листя.—А. Касяненко. Авіація і культура.—Театр. Й. Шевченко „Сільський театр“. Блок-нот. Шахи й шахи.

Наука під Польщею.

По назві книги читач і не підозріває, який багатий і цікавий матеріал міститься в ній. Книга зветься «Хроїнка. Наукового Товариства імені Шевченка у Львові за роки 1923—1925» (Львів 1926). Не вважаючи, однак, на таку суху, офіційну й невиразну назву, книга поведзлі примушує задуматися, а факти, подані в ній, вагт уваги української радянської суспільності.

Наукове Товариство імені Шевченка—це стародавній український науковий заклад.

Виданий в «Хроїнці» відчит Товариства—це слізне паркання на обставини, нещасливий збіг яких цілком підризає добробут закладу. Говорити словами відчиту, «фундації, ульковані в пацерах і банках, стратили через девальвацію всяке значіння, а фонди, ульковані в перухомостях, хоч не пропали, одначе нерентовні». Дійшло до того, що Товариство гадало платити секретареві В. Глатюкові 10 доларів (кож. 20 карб.) на місяць, але не могло зробити цього. Товариство прохає суспільство «о більше, як досі заінтересованія справами одинокої нашої наукової інституції в межах Галицької землі», і дає зрозуміти, що Товариство в суті речі стоїть під небезпечною фактичною ліквідації своєї діяльності.

Тут же у відчиті подано заяву про те, що «від року 1919 по нинішній день не дістало наше Товариство ані шельги підмоги від мін. освіти в Варшаві, хоча польські наукові інституції щедро підмогами наділювано». Не задовольняючись цим, міністерство освіти відібрало ще в Товариства право випускати українські підручники, що давали хоч сякий-такій прибуток. І це в той час, як право видавати польські підручники лишилося за інститутом Осолінських, що виконує роботу, аналогічну роботі Товариства.

Тон скарг і сама можливість події, що брешить у йому, шайні до краю; власне нічого ж іншого й чекати не можна від націоналістичного уряду Польщі. Але факти ляскаві й показні. «Хроїнка» ж книжки подас ще десятки таких фактів.

Так на загальних зборах Товариства—присутній комісар поліції; «демократична» Польща навіть у дрібницях наслідє поліційну практику імператорської Росії. Справі організації українського університету надано виразно політичного характеру, за який «члени університетської комісії не могли узяти на себе ніякої відповідальності».

В 1923 році Товариству довелось взяти за себе оборону навіть назв. «українець», «український», які Львівське попечительство шкільно було заборонило, наказавши вживати термінів «русин», «русинський».

Нарешті, треба особливо спинитися на відчиті бібліотеки Товариства. До війни бібліотека ця, де була переважно література українською мовою і про Україну, про українські землі, повнотою і старанністю підбору книг була чи не найпершою в світі. Навіть при австрійській імператорській владі бібліотека діставала всі без винятку українські газети, видавані де не є.

«Тепер під польською владою—пише відчит—все те різко змінилось.—Управа бібліотеки уже декілька разів робила у місцевих властей заходи, щоб бібліотеку НТШ, як наукову установу, вилучити з під цензури. Та власти ці за кожним разом заслонювалися міністерством у Варшаві. Накінець, український посольський клуб у Варшаві звернувся до міністерства. Та відповідь на інтерпеляцію мала характер насмішки: міністр відповів, що Львівська дирекція пошт і телеграфів перевела в цій справі докождження, які ствердили, що не було ні одного випадку, щоб Львівський поштовий уряд заквествіонував такі загра-

ничні дружки, адресовані до бібліотеки НТШ, які не втратили права поштового дебіту. Тому ні міністр вн. справ, ні міністр пром. і торг. не найшли основи, щоб видати яке-небудь зарядження в цій справі». І посижки, адресовані Товариству, як і ранішні, лишаються під загрозною конфіскації.

Порушуючи навіть свій же закон, Львівська скарбова влада накладає велике мито на книжки, що йдуть до НТШ, на обмінні книжки і навіть на власні книжки Наук. Т-ва. Звичайно, Товариство робило належні «куди слід» заяви і, звичайно,—ці заяви жадних наслідків не мали.

Націоналістична «демократія» Польщі дупить наукову інституцію українців, як дупить і українську паредню масу. І жалюгідною здається наївність культурників—«націоналістів», що від войовничого націоналізму марять сховатись за буржуазний же, брехнею просякнутий, принцип—«аполітичності науки». Звичайно, переконати або «вхолити» пануючу націю—рідч безнадійна. Та на жаль, націоналісти не зроблять з цього висновків, зроблять же їх робітники й селяни.

Ю. Я.

Художня література і видавництва.

(На обговорення).

Немає потреби зупинятися на загальних і доводити, що розвиток літератури і мистецтва потребує певної матеріальної бази, принаймні забезпечення розмноження їхніх творів, шляхом видання. Інакше втрається найчоловічий стимул до поетичної й художньої творчості, що очевидно не лежить в площині інтересів творення радянської культури.

Це так, але попередні підрахунки видавничих можливостей, принаймні наших найбільших видавництв, що видають нове красне письменство, не говорять за те, що в наступному 1926—1927 операційному році ми повністю забезпечимо таку матеріальну базу. Ми вже не кажемо, про те, що жодне з видавництв не включило в свої плани книг з теорії мистецтва, не дивлячись на великий брак у нас цієї літератури. Ми маємо до живого урізані плани з красного письменства.

За попередніми підрахунками найбільші наші видавництва «ДВУ», «Книгоспілка», «Український робітник» виділяють разом для сучасного красного письменства біля 150 друкованих аркушів і в кращому разі ця кількість може піднятися до 200 аркушів...

Читачеві «не искушенному» в літературно-видавничих справах можна пояснити

так ці числа:—вони можуть задовольнити лише 60—70% потреби наступного року у виданні творів сучасного красного письменства, і поставлять зовсім за видавничими можливостями 30—40% літератури*. Коли ж взяти на увагу, що буде видано в першу чергу не краще, з усього написаного, а тут буде відтравати пролю і те, чи попав письменник до видавничого плану, чи ні, і чи подано твір «в порядку живої черги» раніше, чи пізніше», а інколи і просто особисті моменти, то стане ясним, що до цих 30—40% можуть потрапити і твори, які заслуговують як на найшвидше видання і найширше розповсюдження.

Причина цього явища полягає в тому, що наші видавництва йдуть ще далі більше в бік типізації своєї видавничої роботи і треба сподіватися, що в недалекому часі ця типізація дійде до свого кінцевого етапу, коли з видавничих планів випадають зовсім дрібні розділи і видавництва будуть спеціалізовані на певних родах літератури. Уже й зараз ми маємо випадання деяких родів літератури з планів ДВУ (сільсько господарство), «Книгоспілка» усунула з свого плану соціально-економічну літературу, powstaє спеціальне видавництво попу-

*) Підрахунки ці зроблено на підставі реального обліку продукції кожного з письменників.

лярної сільсько-господарської літератури «Радянський Селянин». «Український робітник» прагне задовольнити своєю книгою профсоюзні потреби і таке інше.

Природно, що при такому стані видавництва намагаються якомога скоротити плани з нового красного письменства в усякім разі не помітно, щоб якесь з видавництв мало намір цю галузь у себе розвивати. Видавництва перевантажені основними своїми розділами чи підручниками, як ДВУ, чи кооперативною та с.-г. літературою, як «Книгоспілка», чи профсоюзною літературою, як «Український робітник» і не можуть уділити належної уваги виданню красного письменства та мистецької літератури. Ця видавнича галузь у них стоїть на положенні пасинка, інколи немилосердного пасинка, що крім турбот і неприємностей їм нічого не дає. Тим більше, що розділ мистецької літератури, не займаючи великого місця в видавничій роботі потребує великої уважливості і обережності.

Тут ми мусимо категорично одкинути легенду про збиточність видання нового красного письменства, яку (збиточність) дуже часто висувають, щоб виправдати скорочення планів. Особливо-ж, як на збиточний род літератури вказувано на поезію, та перевірили це за даними наших торговельних органів, приходимо до висновку, що подібне твердження не має під собою ніяких підстав. Нам довелося підрахувати «ходкість» книжки за даними книготорговлі «Книгоспілки» і в наслідок цього виявилася така картина:—4—5 назв книжок поезій виданих продовж останніх півтора року дали расхождення од 1500 до 3500 примірників, це при нормальному для поезій тиражі 2—3 тисячі (в данному разі були видання і по 5 тис.).

Белетристика дає більше кількосте расхождення. Книжки навіть мало відомих авторів розійшлися в кількості 4—5 тисяч за рік, а більш відомі читацьким масам—і до 7 тисяч за такий само час.

Що правда, видавництва в гонитві за здешевленням, книжки часто зловживали тиражами, доводячи їх для мало популярних авторів до 10 тис. примірників для белетристики, і до 5 тис. для поезії, а тому створилася картина, що тиражі не расходяться, але красне письменство в цьому звичайно не винувате...

З вищеведеного бачимо, що красне письменство при уважному до нього відношенню і обережній видавничій політиці, може бути серйозною базою для видавництва, незагруженого іншого роду виданнями. Тай дійсність доводить, що це так,—ми маємо декілька приватних і напівприватних видавництв, що не тільки існують видаючи красне письменство, а мають добрі прибутки.

Процес типізації видавництв, що ми його вважасмо за позитивне явище в нашому культурному будівництві, і величезні завдання, що стоять перед видавництвами в частині видання літератури учбової, технічної та популярної, як ми вже й констатували, призводить до «вищипання» з видавничих планів нового красного письменства, та

й не тільки нового письменства—видання класиків, як українських, так і європейських теж стоять не на належній височині. І їм виділяється непомірно мало місце, не дивлячись на величезну потребу в класичній літературі.

Все це мусить нас замислитись над виходом із становища, при якому розвиток культури і мистецтва буде загальмований. І коли зараз ми ще уникаємо гострої кризи, то незабаром вона може загостритися, а це в значній мірі здеморалізує молоді кадри нашого письменства. Вихід треба шукати, і нам здається, що вихід цей можливий при утворенні нового видавництва, на яке можна було б покласти завдання спеціалізуватись виключно на красному письменстві і загалом на художній літературі. Адже ж наші культурні кадри зараз не мають а ні літератури з теорії мистецтва, а ні з театру, малювання, кіно, не кажучи вже про західно-європейських і руських класиків.

Утворення такого видавництва ми вважасмо на часі, бо до того, коли інші видавництва дійдуть кінцевого етапу типізації, таке видавництво мусить вже розвинути настільки широку роботу, щоб задовольнити всі потреби.

Ми не хочемо забігати наперед і визначати основні організації такого видавництва,—певно, що воно мусить бути або акційне, або кооперативне. Для нас одне не підлягає сумніву, що без матеріальної участі наших кооперативних організацій та державних такого видавництва не збудувати, хоч і не великі по суті кошти воно потребує для початку.

О. СЛІСАРЕНКО.

М. ДОЛЕНГО.

Соціальні мотиви в Українській поезії останніх двох років.

(Нотатки).

Для сучасної неореалістичної поезії надто більше як для символістичної та імпресіоністичної, важить питання про щр. Неореалістична поезія потребує певного сюжету. Її вже ніяк не задовольняє неопределена і необмежена тематика дореволюційних і революційних попередників.

У другому листі до поета вустами найвіщої селянки Павло Тичина каже про тодішню імпресіоністичну поезію:

Чи я у полі, чи в лісу—
усе мені здається:
у вас у книжці неживе,
а тут живе, сміється...

Про все в вас есть: і за народ,
і за недолі краю.
А як до серця те узять—
даруйте, я не знаю.

В цих листах чутливий поет поставив такі вимоги до сучасної поезії, щоб вона (поезія) була: зрозуміла, жива, конкретна (інакше, як-же її «взяти до серця») і здорова, мажорна, бо

Кому потрібні рахитичні
Оті сонети та пісні.

Коротко кажучи, треба було позбавити поезію умовності, зрозумілої лише присвяченим особам. Наша поезія виконала, в мі-

ДМ. ГОРДІЄНКО.

Останнє листя.

(Октави),

1.

На вітах лоз тремтить останнє листя.
А ліс палає золотим огнем.
Давно догасла височина імліста,
І тільки вітер голубим конем
Прорвався один на далину барвисту,
Іде в степи за похмурілим днем
Осінь сутінь,—мряка дощова.
Бренить бур'ян, і шарудить трава.

2.

Летить осонь в дороги невідомі
Через гаї на луки і поля.
Не наздогнати вже її нікому...
Лиш майорять верби із далі,
Де манівцями в синьому фургоні
Пробігла юнь розхристана моя.
І не гукай, і не кричи:—«завжди»
Вона втікла навіки, назавжди...

3.

Немов учора розпрощався з нею,
Одкормивши роки на ріллі...
Одблудав з вечірньою зарею
Широчина зеленої землі,—
По степах, колючою стернею
За життям у житньому брилі:
І тільки днів розгублена краса
Моє дитинство ніжно колиса...

4.

О, юнь моя, одвіана грозою,
Одстріляна з гармати і рушниць!—
Де поросли канами дереви,
І слуха поле свист перепелиць,—
Промчала ти давниною перевиною
Під шум тополь і регіт молодичь!
І зникла десь під льотом вихорів
У безгомінні сел і хуторів...

5.

Догасла там як височина імліста...
А ліс палає золотим огнем,—
Спадає з лоз останнє листя,
І тільки вітер голубим конем
Погнав на обрій хмарки попелисти...
Пройшовся день допілним полином,
І кинув сив на голову мою.
Блукає сум в осінньому гаю...

Серпень, 1926.
Харків.

ру сил, висловлено в цитованих листах соціальне замовлення.

Демократизація на Парнасі за останні 4—5 років була радикальна. Зараз і масовий читач, і письменник проходять уже школу конкретного вислову. В поезію запроваджено слово, що позначає певну річ. Поезія почала культивувати не таємно поетичне, а звичайне слово щоденних розмов.

Стилістичні наслідки демократизації на Парнасі ми зазначили в попередніх «Нотатках» *). Тут нас цікавить тематика сучасної поезії, сюжетність її. Справа в тому, що поезія ідеалістичних стилів співала саме так—одразу «за все». Поезія індивідуалістів вона не знала індивідуалізації. Такі були й символісти, і футуристи. Одразу все...

Тематика сучасної поезії має напромаг аналітичний. Про Володимира Сосюру казали, що він, мов якийсь первозданний Адам, ходить по світу і дає всьому свої нові наймення. Реалістичний стиль завжди починає розвиватися саме з такого назви-

*) К. П. ч. 34.

Якою українська культура вийде на між-народний терен.

(На обговорення).

1. НАЦІОНАЛЬНІ МЕЖІ Й ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ ВПЛИВИ.

Українська нація внесе свій голос у світовий хор культур тільки в формі пролетарської культури.

Вже й зараз ті буйні початки пролеткультури, що розгортаються на Радянській Україні увесь час прагнуть перестрибнути свої національні межі. Спочатку, через зв'язок і в корисному суперництві народів Радсоюзу, Українська культура ростиме й ширитиме свій вплив по-за національні межі, а далі спільним акордом вона перехлюпне вінця червоних кордонів ще, може, й раніше, ніж жовтневий полум'я.

Що провіднича ролі пролетарських культур Сходу Європи для пролетаріату Заходу не тільки можлива, а на деякий час і безсумнівна, про це багато й говорить не приходячись. Слідом за соціальними доктринами і зразками розвитку пролетарської диктатури безперечно йтимуть для прикладу й інші зразки надбудови в галузі театру, літератури, кіно, наук й т. інш.

І от тут національні тембри пролетарських культур окремих народів Союзу можуть якраз і розподіляти свої впливи по різному в різних місцях, вєвоюючи з свого боку здобутки культур далеких.

Знайдуться, наприклад, емоціонально більш співзвучні тони, припустимо, поміж пролеткультурою українською та революційним рухом в культурах Індії, бо тон національного відродження, ще так недавно пригнобленої України, безперечно дужче звучатиме в національно пригнобленій Індії,

ніж тон російської пролеткультури, де національний момент атрофований, а то й має ухили, що звучатимуть неприємним дисонансом б. пригнобленим націям. Зафарблення національні в пролеткультурах безперечно розподілять напрямки зближення. Знайдуться об'єктивно ближчі споріднення поміж групами окремих народів, у яких повиростали своєрідні культури.

Може те тяжіння України на південь знайде відгук і в психології південних націй?

Про це можна лише, приблизно говорити, але цей розподіл шляхів зближення різних культур в розбіжних напрямках з перехреснуванням впливів, відгомін їх і т. д. — безперечний.

2. ЛІТЕРАТУРНИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ, СТАРІ Й НОВІ ПІСНІ.

В ближчий час стоїмо перед утворенням Інтернаціоналу революційних і пролетарських письменників (може й взагалі діячів мистецтва). Тут прийдеться зустрітись з самою широкою незалежністю культур, де мабуть, зайві будуть великі територіальні об'єднання, а будівництво піде по широко національних ознаках. Бо не стануть же тут в Літінтерні видумувати, як хитра чеська буржуазія перед Лігою Націй «чесько-словацької» мови, як і не стануть провансальського революційного письменства відносити до французького, хоч, може, в обставинах французьких провансальці, як національність, можливо, відіграватимуть і реакційну роллю. Тим більш на них легше буде емоціонально вплинути в напрямку революціо-

налізації зброєю мистецької агітації їхньою ж мовою.

Друга, і це найголовніша причина національного принципу в будові Інтернаціоналу культур, приймаючи на увагу й територіальні умови, є те, що навіть при дуже великій територіально-економічній близькості, надбудова мистецтва, яка має певну автономію в можливості розвиватись, шукати своєрідних напрямків і форм, яка йде своєрідними, і, можливо навіть, цілком розбіжними стежками, навіть при однаковій економічній базі, — цей факт говорить теж за відсутність потреби організовуватись в Інтернаціоналі по територіальному принципу. Навіщо робити перехідний центр письменства, коли він в художніх формах і змістові нічим не буде допомагати Інтернаціоналові, маючи мінус зайвої ступенки. Зате, поки той мистецький, чи літературний Інтернаціонал ще не утворився, організувати його утворення найлегше спільній групі літератур народів СРСР.

Тримаючись за старі й хитрі ідеї, молоді нації ніколи не зможуть підняти свого голосу в літературі до сили світового чинника. Доказом тому є те, що ні чеська, ні польська, а під егідою останньої й галицько-українська буржуазні літератури не висунули жодного дійсно нового, зі свіжими очима й думками імення, жодної навіть середньої по статі, що була б ватажком думок і прагнень якогось великого поступу, де б почувався розмах якоїсь нової епохи. Дуже голоси починають йти лише з революційного, а то й комуністичного лагерь.

У згаданих буржуазних літератур, які відродились, чи живуть по старій інерції, маємо лише запізнілі повторення французьких, німецьких, англійських, італійських буржуазних письменників з їхніми, часто дека-

вання. Переходячи від уявленого світу космічних оркестрів

Благословенні:

матеріал і просторинь, число і міра.

Благословенні кольори, і тембри, і огонь, огонь гональність всього світу

(П. Тичина).

до конкретної побутової дійсності, не сам Сосюра, а кожний з нас примушений був «адамувати».

Отже, перед поетами, що свідомо, чи позасвідомо приєднувались до неореалістичного стилю, повстали в логічній послідовності такі завдання що-до засвоєння видимого світу: 1) розрізнити дійсність на окремі предмети, назвавши їх, 2) поєднати названі вже предмети в організовані малюнки дійсності по її різних соціальних планах, 3) динамізувати, драматизувати організовані вже малюнки в певну дію, 4) переробити вже динамізовану дію так, щоб вона виявила бажаний нам напрямок соціального її розвитку наочно та яскраво.

Переглядаючи журнальну продукцію в галузі поезії, бачимо, що колективну увагу зосереджено сьогодні на другому завданні. Дехто ще ліквідус рештки ідеалістичної синтези, піонери йдуть далі до 3 і навіть 4 завдання.

Отже, в центрі стоїть поетичне засвоєння нашої радянської дійсності в її побутових формах, що швидко поглиблюється і динамізується. Поезія править за зняття до вивчення побуту. Чи не жахливий занепад божного колись мистецтва?!

Занепадає не саме божне мистецтво, занепадає і те мистецтво, що про жреців його діалектик Тичина висловився дуже гостро:

До вас, казенні поети, офіціанти
До вас моє слово, мій гнів
Не робіть ви романтики
З червоної крові братів.

(«Плюсклим пророкам»).

Занепадає агітка. Не витримують конкретизації в сучасному стилі високі теми. Зникли з ринку космічні теми. Конкретизація спричиняється до раціоналізації сюжету. Проте попит на ударну агітаційну поезію існує. Виконуючи таку агітку в старому плакатному дусі, умовно — молоді поети пишуть іноді скандально курйозні речі. Так у 1 числі «Зорі» (1925 рік) Ом. Сасенко, під наголовком: «Прислухайся до серця Комінтерна» пише:

Страхиття леопардами — у жовте тіло пазури
(А люди гнулися, їх злидень їв).

Як мало нами зроблено товаришу мій мавре!

№ 1 1926 р. «Червоного Шляху» відчеплено поезією Ів. Цітовича «Фашистам Італії» з уже знаменитими двома рядками: «ви одізували фаха й посланця» і «ви що п'єте... кров замість «винця». Спроба В. Поліщука дати гімн сучасної конструкції, новий переклад Інтернаціоналу не пішла. Автор, писавши Інтернаціонал, не згадав у ньому робітника і пролетаря, лише «гогодні юрми злидарів». Серйозно поставився був до поетичного плакату Є. Дубков.

Його поезія на смерть Леніна — «І лютим льотом телеграф» — цікаво. Йому шкодити нахил до зайвого перераховування:

Співатиму комун октави:
То гомін гасла різних мов,
Залізний шлях і блиск отари,
Ватаг атаку, рану, кров.

Революційні елементи сполучено цілком пасивно, їх тільки названо (дивись попереднє завдання 1-е), а цього замало.

Повільно і трудно ліквідуючи свій вироблений символістичний стиль, Дмитро Загул по збірці «Наш день» взявся таки знов до загальних тем. Він тепер пише дитирамби з космічним ухилом. За І. Голем, Дитирамб водоспаду —

Води і люди.
Ви вічний, могутній рух,
Нестримні діти природи.
(Червоний Шлях, 25 р. ч. 10).

та оригінальний Дитирамб пісні, де розглядає походження і соціальну роллю «ритмованої мови», додержуючись наукових поглядів на це:

Тебе створила людина
В сиву давніх віків
Хто він творець твій, о пісню.
Не «я», не «він» і не «ти»...

Торкаєш у різних душах
Що — найтонших струн — тетив —
Робни їх рідних і дужих
Гуртуєш у колектив.

(Зоря, 26 р. 14 ч.).

«Дитирамб пісні» ідеологічно невитримано: автор виявляє психологічний ідеалізм

дається, мотивами. Коли є що свіже, як приміром в чеській літературі, то воно по-ситує в собі діаметрально-протилежний зміст тому ладові, в який поки що уклалась та відроджена нація.

Але те, чим були сильні ці літератури в попередню добу, а саме ідеєю національного відродження, мотивами своєї власної і власницької хати—це все угасло, одпало, замінили його дужим чимсь з того ж поля (не пролетарським) пічм,—і залишилось повторювати дрібно-буржуазні й салонні заді, перейдені давно вже Європою.

Для прикладу—у поляків Тувім, в Галичині—галицько-міщанська література, хоч де-хто зі старих, як от Стефанік, в цій обстановці можуть продовжувати національно-визвольну струну,—бо національно ще поповнені в новій мірі, але все з більшим соціальним зафарбленням («Дід Гриць»). Для галицького ж міщанства, якому страшна ідея більшовицького розв'язання національної проблеми, а національно-буржуазна й пац. демократична ліній вже оспівані попередніми письменниками з величезною силою,—ім остається порпатись в коханні з паршивенького салону, в романтичних спогадах минулого, в природі з поглядом свого безмістовного існування, подаючи руку нашій псевдокласиці та неоромантиці.

Тому, звичайно, на такому тлі не висунути постатів не то що в європейських масштабах, але й в своїх територіальних.

3. РЕЗОНАТОР ЖОВТНЕВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ДУХОВНИЙ ВИМІН.

Лишень ідеї перебудови світу, які несе жовтнева література народів Радсоюзу, а зокрема новиною, уяви, свіжістю, своїм рухаючим і провідним моментом набуває значіння не тільки для своїх націй, стає не тільки, приміром, всеукраїнського значіння, а й європейського та світового.

Тільки українські, грузинські, білоруські, чи вірменські, письменники більшовицького, комуністичного змісту починають давати і дадуть ту літературу, яка і прагне стати і незабаром стане фактором широкого світового значіння.

Тільки нова жовтнева українська література переступить національні межі і знайде відгук у переважній більшості людства всього світу: у робітників, селян і трудової інтелігенції, як першодіагона, свіжого і провідного начало вселюдського поступу.

А українське міщанське змістом виробництво завше буде епігонувати поза великими, ще не скинутими пролетарською силою, рухами більш організованих національно-буржуазних культур.

Для зв'язку і взаємних впливів українського жовтневого мистецтва з мистецтвом інших націй Радсоюзу та з лівим європейським мистецтвом потрібно утворити журнал і низку збірників.

Цей журнал і збірники відіграли б ще й ролю представництва федерації культур народів СРСР не тільки у тих же націй, але й для Заходу й Сходу, де на превеликий жаль, завдяки старій інерції великої частини російської культури, ще й досі зберігається уява про те, що радянська культура, «Советская культура»—це культура лише російська.

Треба взяти ініціативу з одного боку висвітлити й виявити перед самими народами Союзу ті культурні скарги, якими вони володіють та організувати поміж ними духовний вимін, а з другого боку показати їх всьому світові, а особливо його трудящим перствам, щоб ті побачили, які акумулятори поступових сил увільнили і всюди увільнятиме надалі Жовтень.

Крім того, ці збірники й журнали повинні

дати змогу революційним митцям Західної Європи й Америки безпосередньо говорити до наших мас і мати певну базу для вияву тієї своєї творчості, яка в силу цензурних умов не може бути, поки що, показана у них на батьківщині.

Збірники й журнали повинні мати розділи всіх мистецтв, а саме: красного письменства, малювання, театру, архітектури, кіно, музики, скульптури, бути ілюстрованими репродукціями з картин, оздоблені графікою, зразками різно-національного орнаменту, кераміки, технічних виробів й ін., критичними статтями і розвідками про все це.

Друкувати збірники й журнал треба в двох планах: в оригіналах на тій мові, на якій вони поступають і в добрих перекладах принаймні ще на одну-дві світові, європейські мови.

Технічно робити це, розбивши сторінки по горизонталі.

Для збирання матеріалів і налагодження перших зв'язків влаштувати поїздки, як по союзові так і використати, як закордонні поїздки митців союзу, так і гостювання у нас революційних діячів мистецтва Заходу і Сходу.

При серйозній постановці діла участь кращих митців світу забезпечена. Це була б не тільки всесоюзна мистецька трибуна, а й, до певної міри, світова. З існуванням Літінтерну проблема таких видань може бути розв'язана ще легше.

Це була б кузня де формувалося б велике всесвітнє мистецтво доби пролетарського провідництва.

Такі видання легко можна було б випустити не тільки в Москві, Харкові, чи Тифлісі, але й у Берліні, Празі, чи в самому Парижі.

Сироби близьких по принципу, але не з комуністичним змістом, до інтернаціонально-

(«глибини душі і серця»), але, як сцієнтистичну спробу, цю поезію треба відзначити. Від загально-соціальних сюжетів Дмитра Загула ми переходимо до побутової лірики.

Побутова лірика дрібних і конкретних соціальних тем наростає в сучасній поезії зливою. Виявляється колективне зусилля зрозуміти поетично життя. Новий побут, що його тільки будемо, дає патос будівництва багато кому з поетів, переважно селянської орієнтації. Про те дехто з поетів пройнявся анархістичними настроями. В. Сосюра кинув спокусливу фразу, що він

...Стріляв би в кожні жвріні очі
В кожну плянку і манто стріляв...

і знайшов наслідувачів. В. Косиаченко теж як Сосюра —

Стріляв би на кожному кроці
Коли б це в двадцятому році.

(«Вітрини»),

та при умові:

Треба підкреслити тут одну ріжницю. Про побут і про виробничу ролю в ньому можна писати як співучасник його життєвих процесів і як спостерігач їхній. В дореволюційній поезії з поета бував переважно чи виключно спостерігач. В сучасній поезії помітно, що побут освітлюється все більш з середини, оспівують його співучасники, а не спостерігачі.

Побутову лірику співучасника, коли мовиться про трудові процеси, можна схарактеризувати, як професійну поезію в такому-саме соціальному змісті, як ми кажемо про класову поезію. Приклади наведемо далі...

Випадає так лірика безробітного. В. Сосюра змальовує своїх люмпенських героїв збоку. Його естетично й етично дратує пей, жирні непамани, чи ошукані машиністки. Він правдиво, з певним соціальним туттям пише про них поруч з чимсь іншим. Чи не найкращий з таких поетичних віршів цей:

Вилітають потяги у далі
І зникають за мостами десь.
Ти сьогодні виїшов зі шпиталю,
під дощем і снігом цілий день.

У ріллію направив після гніту
Селянин нагострений леміш.
Ти цього, здається,—не помітив
і тепер розгублений стоїш.

Для того-ж таки Косиаченка безробіття й самотність серед ворожого непаманського міста набирає характеру особистої трагедії. В його «Вітринах» (Черв. Шлях 26 р. ч. 4), художності менше, як у Сосюрі, але темпераменту більше. Образлива тема: «по-за життям», все-ж у Косиаченка згучить ще м'якше («не можу, чомусь, відшукати ніяк тієї, що кинув дороги»).

Дуже її висловив Дмитро Фальківський:

Ех... і вдарило-ж кляте життя,—
Тільки струни у серцю:
даїнь...
даїнь...

Хоч і хочеш мажором утять,

Дієвість чортова чорна, як тінь...

Трагедія непристосованості до життя викликає проблему «я». «Я», як соціальна проблема. Є. Плужник ставить «я» на належне йому місце:

Та й не треба нікому ніяких слів:
Мільярд дев'яносто чотирі промови.
Головне—заробив і з'їв,
і щоб трошки здоровий.

(«Галілей»)

Є. Плужник дає нам перехід від лірики безробітного інтелігента до професійної поезії радслужбовця:

Покірний наймит я, давно прикутий
Бажанням їсти щось до рахівниць;
Давно душа моя схилилась ниць,
Міста, під вашим подихом отрути...

(«Канів»).

Сучасна поезія відповідає на запитання про її соціальне походження вустами більшості поетів, що вона з дідів і прадідів селянка, але живе —

Змивавши плуга, свиту і веснянку.
І самий пах селянської весни
На рахівниці, теку і вагравку,
І в кам'яницях закуток тісний.

Цитоване з Плужникова «Канева».

Тема пролетаризації селянина захопила прицим запалом М. Семенка і він дав прекрасний вірш «Місто» (Черв. Шлях 25 р. ч. 11—12). До теми Семенко підійшов неконкретно, але, перейнявши твір теорією історичного матеріалізму, нарисовав чудову схему.

Початок: із степів хвилястих... в димні міста повіяло тисячі тисяч нас зі своїм степовим горем... І мені було сказано (інтелігентові,—М. Д.): через місто проходить шлях. Куди саме шлях—пояснюється тільки в кінці: слава, до комунізму шлях, слава, сучасне місто

Т е а т р .

„Сільський театр.“

(Місячник Відділу Мистецтва Управління Політосвіти УСРР №№ 1, 2, 3, 4 та 5—6, Березень—Серпень 1926 р. Видавництво «Радянське Село»).

В наслідок буйного зросту культурних потреб селянства в часу революції на всьому обширі нашої республіки повстає сила-силенна добровільних аматорських мистецьких організацій—гуртків. А з 5.000 таких організацій 75% припадає на драмгуртки (цікаво було б докладно і по змозі науково вивчити причини, чому саме драмгурток б'є всі інші форми художньої роботи).

Скільки художня робота, хоча б і в примітивній формі сільського драмгуртка, є одна з сторін суспільно-громадського життя, зрозуміла вся необхідність відповідного авторитетного керівництва цією роботою. А як держава неспроможна поки що дати «живого» кваліфікованого керівника, то видання відповідних журналів, книжок брошур і т.

то видання робились і робляться різними мистецькими течіями, як от французький журнал «Европа», чи недовговічний орган конструктивістів «Вещь», що виходив на приватні кошти у Берліні.

Тут правда не зачіпалась культура відроджених і менших націй, як і не дотримувало, або й зовсім не вживало паралельних перекладів.

Такі видання, які ми пропонуємо були б кроком не тільки до об'єднання революційно-пролетарських сил, а й зародками тієї нової, братньої, всесвітньої культури, яка прийде з безкласовим суспільством градошної Комуни.

ВАЛЕРІАН ПОЛИЩУК.

У зв'язку з міськими темами побутова лірика зупиняється, частіше ніж треба, коло міських кольорових постатей—проститутки, безпритульного, інваліда. Ціла галерея таких у поемі Рильського «Крізь бурю й сніг» у першому розділі. Рильський, як і Сосюра протиставляє люмпенські постаті—непманським. Микола Бажан яскраво намалював усю поетичну огиду брудного осіннього міста, але не розгубився в ньому:

Зборони більше ми, і це останнє збором
В осінню ніч незнаному комусь
Я твоїм проституційним горем.
На майдані міському клянусь.

Нещодавно поезія складалась з особистих споминів та агіток. Споминів і зараз чимало—у Д. Фальківського, В. Сосюри, але їх поменшало, а натомість виникають історичні теми. В. Сосюра пише історико-фантастичний роман «Тарас Трясило». Павло Филипович друкує уривки історико-літературної, біографічної повісті—«Тарас Шевченко». Тут він протиставляє Шевченкові—Куліша:

Один вродливий і охайний,
І гордий, мов, аристократ,
А другий—витвір незвичайний
Занедбаних мужицьких хат.

За дуже вдалі ці спроби визнати ще не можна.

Де-яким поетам подала зворушливий історико-літературний сюжет смерть Єсеніна.

М. Драй-Хмара переказує свої спомини про перший виступ С. Єсеніна. Ладя Могиланська просто з горем написала:

інш.—єдиний засіб такого керівництва, дуже важлива справа, варта всякої уваги і можна тільки шкодувати, що так мало прикладається зусиль і коштів, щоб поставити цю справу на належну височину.

«Сільський Театр» почав жити тільки з цього року. Журнал мав на увазі зв'язати між собою всі розпорошені сільські мистецькі осередки *) але поки що цього завдання не досягнув, лишаячись, відповідно до назви, журналом сільського театру та хору.

Журнал має відділи: а) редакційні статті, б) матеріали до художньої роботи, в) методика й техніка, г) робота на місцях, д) мистецька хроніка, е) довідки й поради та ж) листування редакції.

Зрозуміло, що 5.000 художніх гуртків ставлять величезний попит на мистецьку продукцію, і тому «Сіль. Т-р» найбільше місця віддає саме цій продукції, матеріалам до художньої роботи—п'єсам, хоромим творам, текстам живої газети тощо; з трьох аркушів кожного числа на ці матеріали відводиться пересічно половина місця. Дві теми найбільше приваблюють авторів п'єс із «Сільск. Т-ру» **) і переплітаються в їх творах—оружна боротьба білих з куркулством в часи горюжанської війни разом з економічною боротьбою та взаємодією батьків і дітей на селі—до речі тут згадати, що ці теми найпоширеніші були

*) Підкреслення наше.

**) Автор статті не встиг ознайомитися з п'єсою Микитинка «Іду...» вміщеної у 5—6 № журналу і тому в дальшому не бере й на увагу.

Це і все. Скандаліст синєокий

Свій останній скандал одкадалив.

(Життя й Революція, 26 р. ч. 6).

Невідомо з яких причин міркує про самозгубу й Омелько Корж:

Та я лиш це... відомо, щоб було:
Кожись життя залишу без вагання
І геть піду шукати за село
Прекрасне біле польове вмирання.

Ворогінко, в холодний мерзлий лоб
Мені ти стукнеш грічі на прощання,
Й прокаркаєш на вітер, на поля:
Замерзлого поета я знайшла.

(«Черемха» Черв. Шлях 26 р. 7-3).

До цих весняних октав узито епіграф з С. Єсеніна.

Попутні єсенінству настрої брешуть тут досить виразно.

Тему окремого особистого «я» сучасна поезія сприймає боляче, як соціальний ухил. Те, що тема самотності все-ж настільки виникає в ліриці, елегійній Б. Тенета пояснює відривом від виробництва:

...Бо я знову невеселий, сонний
Чи тому, що вже забув про те,
Як горить, про що співає домна,
Як танцює жито золоте.

(Життя й Революція, 26 р. ч. 4 і 6).

Б. Тенета забуває про заповіт Вас. Еллада: не зупиняється!

— Нам треба нервів, наче з дроту,
Бажань, як залізобетон,
Нам треба бурного льоту,
— Грими фанфар мідяних тон.
Деся там самотня віоліна
Тужливо журиться у млі...
Не зупиняйся! Хай загине!

також і в п'єсах, поданих до Другого Всеукраїнського Конкуру п'єс для села. Як на конкурсі, так і в «Сільському т-рі» кваліфікований драматург майже не виступав. Отже маємо симптоматично і бадоро явище: масовий автор (а значить і його глядач) цікавиться не інтимною психологічною, а соціальною темою, хоч широко ставити та художньо обробляти її він ще й не навчився. Тут ще багато пафів і поверхового, чимало неценічного й розмовного, як у «Перших Хоробрих» Могилі й Кравченка, або в «Шахтарському Гості» Ю. Недолі, чимало художнього й голо-лозунгового.

«Під час класової боротьби є лише два табори:

Один—вони, буржуї, а другий—ми, робітники та селяни».

Говорить парубок до дівчини, що йому подобається. Ця ж політграмотна тирада повторюється навіть у фіналі, «під завісу» в згаданому вже «Шахтарському Гості»; тут можна зустріти також і певмілу розвязку п'єси, як у «На руїнах минулого» Осінського і чимало ще хиб можна тут натрапити. Але од цих творів віс свіжістю й барвистістю, що говорять про безпосереднє знайомство, а то й участь авторів у тих подіях, що кладуться ними в основу своїх творів. І поруч з розмовними місцями у тих самих авторів можна знайти і напружене, динамічне розгортання дії, як прим. 3-тя й 4-та дія у п'єсі тієї ж Недолі, несподівано тут натрапили на чудесний діалог, що так і силе іскрами образного народного дотепу—«На руїнах минулого»—див. напр. на стор. 7, 13 і 15 діалоги Лесі—Секлети. У п'єсі О. Ясного «Мудрий дурень» маємо прекрасні яскраві малюнки з дитячого батрацького побуту та надзвичайно живу фігуру Матвія Драчки «з куркулів» та його жінки. Співачко й живо, зроблено «Кооператори» Кошевого. Кожна з цих п'єс заслуговує, зви-

— Йдемо. Під марші. По землі!

(Після Крейцерової сонати. Черв. Шлях 25 р. 11-12 ч.)

Бадоро, сприймає і себе і місто Грицько Коляда. З захопленням, рясно вквітаючи натуралістичними подробицями, малює Коляда, як «Місто дихає». Ось у нього виступ Маяковського:

Маяковський кричить. Маяковський громить критиків.

Він матюкається. Оплески

Маяковський кричить!

Він громить Ілію Еренбурга, Ворожського, Родова....

Оплески. Свист. Оплески.

(Збірка «Штурм і Натиск»).

У тому ж «Штурмі» зацікавлює цика «Жінка», де перераховано і схарактеризовано цілу низку соціальних жіночих типів...

У збірці «Золоті Кучері» Коляда знаходить нову ліричну тему: приймають у партію.

Взагалі неореалістична лірика запроваджує до поетичного вжитку нові способи малювання. От маєте в Ю. Цітовича лірику комплексного навчання, що виїшла зовсім весело зі сторінок фахових розвідок на поетичні сторінки «Червоного Шляху».

...Про воду скінчили комплекс
(Деся грім ще далеко гремів)
І врешті—Товариш Олекса
Іванович! Гайда домі!

чайно докладного розгляду й оцінки, але в газетній статті на це нема місця. Значно гірше стоїть справа з живогазетним матеріалом, тут цікаві хіба лише «матеріали до кооперативної живої газети» Голоти-Фонарьова, але їх дуже мало, хвилини на 8-10 дії на кону.

В «С. Т-рі» вміщено за цей час 12 №№ пісень з нотами. Не будучи фахівцем музики, трудно говорити про якість цього матеріалу, але імена композиторів авторів пісень, (Козицький, Яновський, Богуславський та інші) до певної міри «говорять за себе».

Ясна річ, що при повній майже відсутності методологічної літератури по мистецькій роботі на селі «Сільтеатр» мусить найбільше вважати на відділ «методики й техніки», що повинен обслуговувати гуртки, як у щоденній практичній роботі (техніка), так і давати їм вказівки, що до методів і принципів роботи. Журнал дав безперечно потрібні вказівки: Лопатинського «про гримування» і воспочав з останнього № друкувати цінний необхідний матеріал «Як самотужки зробити декорації худ. А. Петрицького з відповідними малюнками та організаційні й методологічні вказівки К. Богуславського «Хоровий гурток на селі». Але з методологічним матеріалом по театральній роботі в «Сільс. Т-рі» не гаразд.—Правда в 5-х випусках журналу маємо аж чотири ніби то методологічних статті. Одна з них—«робота над п'єсою» Грудни з порадами грати п'єси без суфльора, робити проби в убранні й гримі, перевіряти «план» постановки, проводити генеральні проби і т. інш.—очевидно помилково скерована на адресу сільського драмгуртка. Окремо стоять статті Балабана в трьох №№ про самод. драм. гурток та самодіяльне komponування вистави.

Питання про самодіяльну роботу дуже складне й запутане. Здається що тут вели-

чезний простір для активності та ініціативи. На практиці самодіяльна робота здебільшого розганяє гурток і одганяє глядача від самодіяльної продукції. Очевидно, самодіяльно-театральна робота в якійсь мірі спричинилась до того, що дорослий робітник обминає клуб. «Колективна творчість» (цеб-то самодіяльність) ніяк не привилась у нас в театрі ім. Михайличенка. 100 процентна самодіяльність не врятувала від розвалу театральну майстерню «Гарт», де були і досвідчені керівники, що мали змогу увесь свій час оддавати цій справі. І все ж таки «Сіль. Т-р.» без жодних обговорень і застережень вважається для сільського драматурга передруківувати з «Гартованого Т-ру» рецепти самодіяльності, що не пройшли навіть у місті. Тим часом, як село «любить п'єси» («С. Т.» № 4) із 105 драмгуртків Кам'янецьчини 81 зазначають, що селяне цікавляться «п'єсою, короткою й революційного змісту»... «На селі п'єсу готується найбільше тиждень. («С. Т.» № 4)—каже один кореспондент, другий каже, що Винницький «Базар» дуже зацікавив гурток і він вирішив старанно обробити, підготувати її, й готував аж два тижні. Отже, очевидно, що самодіяльність в сільському драмгурткові мусить вилитись в якісь особливі своєрідні форми, як самодіяльність міського клубного гуртка найшла кінець кінцем собі вихід у формі живої газети з її коротелькими й різнородними що до форми №№—«статтями». Рекомендувати селянам самодіяльність гартованської марки, навряд чи доцільно.

Разом з тим у «Сільському театрі» бракує статей, що роз'яснювали б що таке театр, нема статей про рух та подачу слова зі сцени—словом про елементарні прийоми гри, як

немає будь яких відомостей і про галузь режисури.

Цікавим відділом може стати відділ роботи на місцях. Тут концентруються відомості про стан роботи на місцях, про успіхи цієї роботи, як і про хибі та болячки її, виявляються вимоги селянської маси до театру й т. інш.

Тут ми довідуємось, що де-які гуртівчани, крім вистав, хочуть провадити ще якісь форми роботи, що краще б їх підготували до виступів на сцені, інші теж думають «вивчати драматичне мистецтво та його історію» і т. д. Коли на цей відділ буде звернено належну увагу, він зможе стати відділом масової критики, обміну думок та живого зв'язку читача з редакцією. Матеріал з «роботи на місцях», поданий у двох останніх випусках «Сільського Театру» дає де-які підстави для такого оптимізму.

«Довідки й поради» в «Сільському театрі» це лише бібліографія творів, що їх так чи інакше можна використати в сільбудівській художній роботі. Рецензії, що тут уміщуються теж, на нашу думку, вимагають глибшого й уважнішого відношення, аніж замітка Берніка про «Скибні діти» (№ 5—6).

«Сільський театр», що виходить розміром в 1-16, має гарний зовнішній вигляд, читкий друк, непоганий папір.

Журнал існує лише півроку, і, як видно з дописів і листування, здобуває потроху довіря в свого читача; можна сподіватись, що в дальшому очевидно він зможе здійснити ті завдання, що накреслив собі в першій редакційній статті.

Й. ШЕВЧЕНКО.

А дощ—теж дещо добавив
До комплексу і стільки налив!
(«Із екскурсії»).

Написано цілу поему «Семирічка»...

Жовтневе свято. Вквітчали
Леніна чим хто міг.
Плахти співали, кричали,
Вбирали очі. До ніг
Жовтогарячий, червоний
Лист: Інтернаціонал...

Так роблячи, грались. Без лекцій
Вже вивчили річку й ліс...
А скільки набрали колекцій!
А як підросли, розвилися!

Поезія Робос'у! Пінише учитель поему-щоденника про свою роботу і її побут, і свою роль в ньому, не висовуючи її наперед. Чи не пове?!

У Максима Рильського виникають іноді—в поемах—професійно-учительські мотиви:

Рядок чорнявих і рудих голів,
Вікно зпмове у затинній школі...
(«Чумаки»).

Рильський так мило малює наших селянських школярів:

У мене «Колоски».

А я «Вінок»

Так дешево на ярмарку купила!

— Коли б мені діждатись чобіток,

То певно й я б до школи вже ходила.

Професійні мотиви літературної праці і раніше потрапляли до поезії,—шлях бо недалекий... М. Сайко у віршові «Зі студії» малює життя літєпільки:

Після студійних «сонів» розширюються
груди.

Тоді в них спів; тоді в них «Плуг» і
«Гарт»...

Прощай до п'ятниці прокопчений
Сельбуде,—
Стомилася: дебатовать не варт.
(Черв. Шлях. 25 р. 9 ч.).

Натурально, з кількісного боку переважають виробничі мотиви селянського походження. На чолі поетичної уваги тут є колектив і трактор.

Рань фозхмарна. Шир потужна
Буйно марить трактором...
(В. Станко).

В старім маєткові ще зрана
Всі комунари йдуть на тік.
(О. Донченко).

У колективі нахилилась
Над чаном зірка електрична.
(Т. Бутович).

На селі ще багато старого. В. Ярошенко в сюжетно-агітаційному творі «Царинник» Мина з України» (Життя й Революція. 25 р., ч. 6—7, 8), намагається дати організовану картину нашого селянського життя, порівнюючи радянську Україну з Польщею. Такого складного завдання поет не виконав. Його Польща вийшла надто курйозною:

На Польщі гвалт, на Польщі галас,
Жеч Поесполіта загула,
Газети зрана пробрехали,
Як пен з сусіднього села.

В описах селянського життя є правдивість. Соціальна тема—землеустрій, надто лірична тепер для селянина,—

І земляміри, й агрономи
Ладнали землю так і сяк.

Одні на колективи гули,
Другі тягли на одруб.

Надто мало звертає уваги сучасна поезія на робітничий побут. Особливої уваги варта тому збірка «К. С. М.» Павла Усенка, де несеелянські виробничі мотиви чергуються з пролетарськими.

Проте його завдання звужено комсомольською межею і літературною спеціальністю:

Всього на-всього два віршика,
А в голові стратегують поеми.—
«Я не сам—з тобою ячею, викрешем
Мислі і літери й теми.

Дві рукотворні газети,
Окраса така на заводі

Завод на газету довго дивився,
В три зміни робочі читали.
(«Стінгазета на заводі «Зоря»).

Справді, лірика дає привід висунути парадоксальну тезу: професійна поезія, як дальший розвиток пролетарської, як її конкретизація.

Стихійно будуючи на матеріалі конкретної—будівничої зараз—дійсності свій неореалістичний стиль, поезія останніх двох років повільно переходить од пасивного засвоєння художнього матеріалу до його організації, типізації, динамізації. Вона вироблює собі нову форму—певну і точну, але гнучку. Виконання нової форми належить майбутньому.

Авіяція і культура.

Прошло вже більше трьох років, як провадиться велика будівнича робота по авіації. Літають вже цілими ескадрильями військові літаки, що-дня регулярно літають вздовж довжезних повітряних ліній пасажирські літаки, перевозячи пасажирів з малоюмовірною швидкістю, провадять свої важкі облоги агіт-літаки Аерохему, пробиваючи шляхи новій культурі. І коли військові та пасажирські літаки, здебільшого літають вздовж визначених ліній чи місць, що до де-якої міри вже «обавіакультурились», то агіт-літуну, навпаки, доводиться кожного разу летіти і, в літературному розумінні слова, пробивати стіну нашої відсталості, нашої темряви й некультурності.

От що пишуть у приватному листі до нас літун, що облітає зараз округи по завданню Аерохему: — «Правду кажучи, я гадав, що моя мандрівка по округах буде приємною погулянкою, а насправді виходить навпаки. Страшенно стомлює й вимучує ця робота. Ви собі уявити не можете, як тидко й досадно слухати оркестри, що награвляють вальса «На сонках Манджурії» або щось подібне. Елемент злоти чи сидання, коли рвучкий вітер носить його «Коника Горбунька», як пір'ячку понад голвами зацікавлених глядачів, що хмарами вкрили не тільки все круг аеродрома, а й самий аеродром. Влізуть просто до кабіни, хапають за що попадеться без ніякого розбору. На нижніх крилах і хвості літака нема живого місця—все забруджено пальцями тих, що встигли вже хопити руками за троси, що вимазані тавотом та припали порохом. Ніякі прохання й довгі умови одійти—не впливають. Отже доводиться здійснюватися, розгонитися вздовж вузького людського коридору. Треба віддати належне кінному резервові міліції — вона старанно скрізь намагається втримувати порядок, але здебільшого й вона швидко стомлюється і під кінець нічого не може вдіяти. Суворо ж гнати публіку не можна: ми ж приїтаємо, щоб показати аероплан та його льот. Але після всіх отих повітряних хрестин в оттаких умовах повертаєшся додому зовсім розбитий: найменшою м'язинкою не в стані ворухнутися».

Так скаржиться цілком одверто на своє агіт-обльотне життя літун, не гадаючи, що ці рядки його листа попадуть до друку. Але ми навмисне навели їх тут без винятку, щоб цим хоч трохи полегшити його важку роботу, а може ще й запобігти, можливих в таких ненормальних умовах нещасливих випадків.

Справді, які небезпечні моменти виявляються в цьому агіт-обльоті, коли неосвічена авіокультурно публіка суне до літака рахуючися лише зі своєю власною цікавістю до літака, польотів, катання, музики то-що і в азарті цікавості забуваючи, що то не іграшка прилетіла й не для розваг, а для великої культурної справи, наочної пропаганди авіознань?

Перше за все це збігання на аеродром. Збігаються на аеродром і так «зустрічають» літуна, чекаючи на його прибуття, або як тільки він залетить у-гору, то позадирають голову й зітхують гадки немає, що може літун не має, де сісти. І якраз, коли під час сидання від літуна вимагається найбільшої уваги, — метушня й перебігання, що почи-

нається на аеродромі, ледве літак починає знижуватися, впливає на нерви літуна й може спричинитися до невдалої посадки. А коли літак вже сіє, то до нього збігаються зі всіх боків, щільно обступаючи його; задіти напірають на передні і ті посуюються, тиснуться до нижніх крил та до хвоста і треба добре берегти, бо неспівомасамасамент може зломати якусь перьяуру, продавити передній кант крила, зламати щось у хвості чи в стернях. Такі випадки були не один вже раз. Добре ще, коли літун чи механік своєчасно подивляється, де зломлено, а то більши буває так, що той хто зробив шкоду, мовчить і лише в повітрі виявляються наслідки «пильного огляду з мацанням руками». В гущавині такій працювати дуже важко: ніяк повернутися. Нам не раз доводилося спостерігати, що як тільки літак сіє, то через п'ять хвилин навколо нього так витопчуть траву чи зітруть ріллю, що коли перетягти його в інше місце, лишається точний контур горизонтальної проекції літака на траві чи ріллі. А тим часом скільки випадків було, що під пропелер попадали головою чи рукою, не помічаючи його від швидкого його вертіння? Коли ж треба вже злітати, то годі сподіватися позбутися натовпу: ледве щастить зробити вузьенькі суточки в напрямку розгону аероплану. Літуну доводиться розгонитися в цьому вузькому коридорі, напружуючи до останку нерви, бо ж, як відомо, на землі на невеликій швидкості аероплани не чітко слухаються повітряного стерня й невеличка межа чи ровенок можуть примусити літака збачити й врізатися в натовп, що не встигне втекти. Але хто про це з натовпу в той час думає? Кожне навпаки тиснеться лише, щоб ото побачити той цікавий момент, коли

літак саме одірветься од землі. Звичайно, що міліція зі всієї сили допомагає, але не може вона круто поводитися з натовпом; доводиться налягати більше на вмовлення, але це дуже стомлює. Ця втома від постійного вмовлення остаточно виснажує літуна і катати хочих побувати в повітрі йому доводиться у стомленому стані, що дуже мало знов може гарантувати від небезпеки.

Коли ж до цього ще додати, що ледве ви збачили від пасажирської повітряної лінії й залетіли в перший ліпший округовий центр, як вже ні за які гроші не дістанете бензину першого сорту й мазива для авіомоторів. Схоже на те ніби й Нафтосиндикатові треба ще читати лекції про авіокультуру та про те, що вона може просуватися в село лише тоді, коли він віддасть розпорядження своїм конторам та базам тримати хоть потроху бензину першого сорту.

Такий же агіт-обльот, як зараз, коли прилетить аероплан і не може показати польоту лише тому, що треба чекати, поки привезуть потягом бензин,—не агіт-обльот, а мука.

Важко сказати скільки часу ще пройде, поки всі ці авіацького характеру перешкоди зникнуть. Більш менш певно можна сказати, що ще довгенько доведеться сього чекати, коли не дивлячися на існування більше трьох років таких організацій, як ТАПУК та Аерохем, що їхнім найпершим завданням було цю культуру поширити—маємо такі нікчемні наслідки.

Велику культурну працю робить агіт-обльот Аерохему, наочно агітуючи за авіацію, але треба ж хоч трохи підготувати йому шлях його подорожі, щоб знизити зайву небезпеку, що чекає його, як машину, що збудована для високого ступня культури, а працювати їй доводиться мало не на терені нединого степу.

Андрій КАСЯНЕНКО.

Українські краєзнавчі видання.

1. В. Отамановський. Краєзнавство на Поділлі, найбільшчі його завдання та потреби й роль в краєзнавчій праці Кабінета вивчення Поділля. 1926. Ц. 30 коп.

2. «Вісник Одеської Комісії Краєзнавства при Укр. Академії Наук», ч. 2—3, Одеса, 269-5 стор.

3. Волобуїв, Н. і Мостовий. П. Краєзнавство в трудовій школі. 1926. 100 стор., вид. ДВУ й Книгоспілки, ц. 1 карб.

Цей рік приніс нам поки що 3 краєзнавчих видання. На них цікаво й слід зупинитись, бо вони можуть собою подекуди характеризувати й стан укр. краєзнавчого руху, його намагання, то-що.

1. Праця Отамановського своїм завданням має освітлення краєзнавства на Поділлі. Розділ цієї праці присвячений таким питанням, як от доведення необхідності всебічного вивчення Поділля, як передумови до правильного господарювання та адміністрування в краї.

Це видання розраховано на свій край; як така, книжка справиться зі своїм завданням популяризації краєзнавчої праці на Поділлі (та ще при тій енергії, яку виявляють подільські краєзнавці в розповсюдженні своїх видань). В де-якій частині книжка носить характер газетної статті або й того менше, наприклад, коли зустріти на її сторінках, між негайними потребами, вимогу «про машинку для писання для Кабінету» (ст. 13). Разом з тим велику вагу не лише для подільян має статут, вирукований в книжці Краєзнавчого Товариства, зразковий план його роботи, програми,—хоч і пристосовані до місцевих умов.

Таким чином автор, подаючи цей збірник, ніби вийшов за поставлені межі, та при наших обмежених засобах це тільки доводиться вітати, як один із доказів факту великої активності серед наших краєзнавців. Поділля в крає-

знавчій праці стоїть зараз на першому місці і цю книжку слід використати краєзнавцями України для збагачення досвіду в їхній краєзнавчій праці на місцях.

2. «Вісник Одеської Комісії Краєзнавства» містить в собі статті різного характеру й змісту. Першими йдуть такі статті, як от—«Перспективи краєзнавчої праці студентства», «Про краєзнавство», «Підсумки першої Всеукраїнської краєзнавчої конференції». Вони мають характер газетних статтів та заміток і не можуть виправдати своєї появи на сторінках «Вісника». Далі подаються статті за розділами пристосованими до відповідних секцій комісії. А. Природнич. секція подає звіт про свою роботу. Разом подається і звіт про працю студентського гуртка краєзнавства при Одеському ІНО. Цей гурток, очевидно, до краєзнавчої праці так і не приступив, хоч і лічиться в активі комісії. Далі подано матеріал археологічної секції, соціально-історичної й етнографічно-діалектологічної.

Як би збірник змістив був в собі лише краєзнавчий матеріал, він мав би єдиний далеко цінніший зміст, був би дешевим; бракує редакції—в росташуванні матеріалу та підборі, коректи. Збірник носить науковий характер—дисонанс вносять статті газетного характеру.

При всьому тому вихід збірника слід вітати: він ще раз доводить, що й на місцевому матеріалі можлива глибока наукова праця. Нашому краєзнавчому активі треба рекомендувати це видання.

3. Збірник Волобуєва П. і Мостового П. «Краєзнавство в трудовій школі» розраховано упорядниками в такий спосіб, щоб допомогти учителям-краєзнавцям так в розумінні краєзнавства, як і техніки та організаційних форм шкільного краєзнавства й до того—азнайти-

ти з практикою його. Так вміщено статтю Дубиня «Що таке краєзнавство», переклади й переробки—витяги з праць руських авторів—краєзнавців, оригінальні статті Мостового, Музиченка, Волобуєва і спроби практичної переробки краєзнавчої роботи в школі.

Упорядники, вмістивши (передовою) статтю т. Дубиня зразу ж одійшли від здійснення свого завдання: ця стаття дає як раз інше розуміння краєзнавства (наука! географія!) В збірникові статті: Фермака, Богданова, Работкової, Ярошевського неважко переробити, скорочені й від вміщення в цьому збірникові в такому вигляді вони тільки загубили своє значіння та до того ж деякі з них вже й застаріли (Фермака) або поверхові ст. Музиченка, «Краєзнавство в комплексних програмах та його метода, а також інших авторів—про експедиції на виробництво (не ув'язано зі збірником цю статтю, хоч і названо її «Експедиції в краєзнавчій роботі»), про музеї, про проробку краєзнавчої теми «Радгосп» та з практики краєзнавства в школі (остання теж трохи застаріла й до того можна було подати матеріял з української практики, напр., див. ст. Сапуніна в ж. «Ш. О.», № 11—1925 р.)—ці статті магнутуть значіння для учителя. Свою вагу має стаття т. Мостового про «Кр-во в трудовій школі». Цікавою повинна була б бути стаття т. Волобуєва «Питання методики краєзнавчої праці», але автор не справився з темою, виявив навіть нерозуміння краєзнавства, хоч би вже тим, що наведений приклад проробки теми за практикою школи в Ілїйносі, в Америці, нічого ні темою, ні змістом не містить краєзнавчого.

Збірник залишає вражіння похашливості, непередованості, як що вже «для спіху» хотіли використати рос. авторів, то треба було вже вибирати свіжіший матеріял. Видано збірника досить чепурно, хоч ціна надто дорога—1 карб.

Загалом, збірник в деякій частині своїй все таки принесе користь учителям—краєзнавцям. Слід побажати, щоб дальші видання уникли наведених хиб. А в таких виданнях велика й некуча потреба.

Ант. Козаченко.

Блок-нот, Білорусь.

♦ Вивчення історії Білоруського театру. Театральна п/секція Інституту білоруської культури намітила низку докладчиків, які вивчать тепер історію білоруського театру. Крім того, секція відкриває театральний музей, для якого зібрано багато матеріялів.

♦ До організації білоруської народної капели. Розпочалася підготовка роботи в справі організації майбутньої білоруської народної капели. Набирається склад хору; його співробітники провадитимуть теоретичні та практичні вправи. До праці запрошено композиторів Гриневича, Єгорова і Теравського.

Новий тюркський альфабет.

На з'їзді в Баку представників тюркських народів ухвалено, як відомо, пропагандувати завести для тюркських народів замість арабського шрифту, що гальмував справу культурного зросту—латинський. Тепер уряд бажаючи задовольнити культурні потреби тюркських народів постановив видати центральному комітету Ново-Тюркського альфабету з резервного фонду РНК СРСР 1925-26 року 100 тис. карб. на видатки комітету для підготування викладачів, видання підручників та політично-громадської літератури то-що.

Ця нова література на латинським шрифті для народів східних країн буде найкращим рухачем ідей за перехід на латинський шрифт.

Кіно за кордоном.

ІСТОРИЧНИЙ ФІЛЬМ.

Німецька фірма «Уфа» випустила фільм «Цариця-невільниця» в постановці режисера Мішеля Кертена. Фільм цей має життя й вичаї стародавнього Єгипту часів фараонів—

Шахи й шашки.

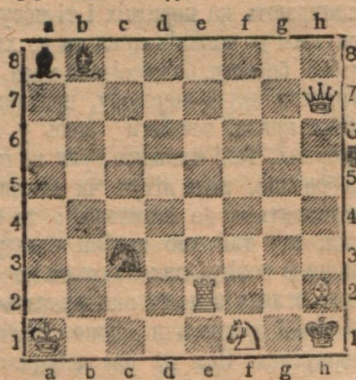
За редакцією І. Л. Янушпольського.

№ 32, 19 вересня 1926 року.

Умовні значки: Кр—король, Ф—ферзь, Т—тура, С—слон, офіцер, К—кінь, п—пішак.

Завдання № 29.

Р. Леопольд. Deutsche Schachzeitung.

Білі—Кр a1 Фh7 Тe2 Ch2, Kf1 (5)

Чорні—Кр h1 Ca8, b8 Kc3 (4)

Мат за 2 ходи.

Партія № 26. Дебют ферзевих пішаків.

Відіграно у липні 1926 р. на міжнародному турнірі у Будапешті.

Білі—А. Рубінштейн, Польща.

Чорні—Д-р А. Вайда, Угорщина.

1. d2—d4 d7—d5
2. K g1—f3 K g8—f6
3. e2—e4 e7—e6
4. K b1—c3 c7—c6
5. e2—e3 a7—a6
6. K f3—e5 K b8—d7
7. f2—f4 d5 : c4
8. C f1 : c4 b7—b5
9. C c4—b3 Ф d8—c7
10. Ф d1—f3 C c8—b7
11. Ф f3—h3 K d7 : e5
12. f4 : e5 K f6—d5

13. K c3 : d5! c6 : d5
14. C c1—d2 C f8—e7
15. 0—0 0—0
16. Л a1—c1 Ф c7—b6
17. C b3—c2 g7—g6
18. C c2—d3! a6—a5
19. Л f1—f3 b5—b4
20. Л c1—f1 Кр g8—g7
21. C d2—e1 f7—f5
22. e5 : f6 C e7 : f6
23. Л f3 : f6! Чорні здалися

1) Також грав Торре проти Левенфіша у Москві 1925 р.

2) Білі загрожують: 12. Cb3 : e6 f7 e6 13. Ф h3 : e6 Кр e8—d8 14. Ke5—f7+ і т. д.

3) Після цього розміна слони чорних, особливо Сb7 цілком бездіяльні.

4) Гарний хід, білі не дають чорним можливості мінятися турами на відкритій лінії С.

5) Білі домагаються розміну чорними слонами, щоб оволодіти пунктом f6.

6) Після 23... Tf6 24. Tf1 : f6 Кр g7 : f6 25. Фh3 : h7 білі загрожують: 26. Ce1—h4+ g2 g5 27. C : g5+ Кр g5 28. Фg6+ Кр h4 20. g2—g3+ Кр h3 30. Cf1X.

Коротка, але цікава партія.

ХРОНІКА.

ХАРКІВ. Центральний шахово-шашковий гурток перейшов в нове помешкання. (Майдан Фербаха буд. Правління Донецьких залізниць.) Гурток відкритий щоденно від 7—12 годин доби. Вхід в гурток за перепусками, що видаються виключно в ш-ш секції ХОРФК (Окрвинком, к. 79).

У 4-му індивідуальному турнірі за листуванням ВРФК у УРСР беруть участь: А. Ібрагімов—Херсон, М. Мурачій і Г. Брокотський—Зелений Гай, А. Колоті—Одеса, Г. Кідиновський і А. Загарністр—Лубни, С. Шпрахер—Запорожжє, Д. Григоренко, І. Казанович і В. Попович Харків.

ВРФК улаштує Всеукраїнський шаховий турнір за листуванням. Участь в цьому турнірі будуть брати по одній шаховій організації від кожної округи. У разі великої кількості учасників турнір буде проведено групами в 6—8 учасників. Запис до турніра до 1 жовтня.

Шахово-шашковна секція Ленінградської Губернської Ради Ф.Культури запропонувала ш/ш секції ВРФК України влаштувати Ленінграді шаховий матч + з 10—12 учасниками.

по історичних документах. Картина інсценована по роману Райдера Габбарта «Місяць Ізраїлю».

ЖЮЛЬ ВЕРН НА ЕКРАНИ.

Слідом за Францією починає й Америка виставляти старі, майже забуті, твори Жюль Верна. Так, фірма «Метро-Голдвін» починає постановку великої барвистої картини «Острів чудес» по роману Жюль Верна.

НОВЕ АТЕЛЬЄ.

Одна з американських фірм кінчає будувати своє нове ательє в Нью-Йорку. Це буде величезний будинок на 26 поверхів. Тут міститимуться не тільки студії, а й усі, зв'язані з кіно-продукцією «служби». З наказу фірми, спеціальні оператори фотографують усі моменти будівництва цієї величезної споруди, так що по кінці будови вийде величезний фільм, що показуватиме американське будівництво.

В КРАЇНІ КІНА.

В Америці кіно-театрів 20.996, тоді як в решті країн разом—18.950. Сеанси в Америці даються 4—6 раз денно, отже, виходить, що в кіно-театрах за день перебуває до 7.000.000 глядачів. Тим часом, як у Франції одно кіно припадає на 20.000 душ, в Америці—на кожну тисячу душ припадає що найменше, одно кіно.

ЕКСПЕДИЦІЯ ДО ПІВНІЧНОГО ПОЛЮСА.

Американська фірма випустила фільм «Рейд лейтенанта Бірда до Північного бігуна». Це—історичний фільм, знятий підчас останнього польоту лейтенанта Бірда до Північного бігуна.

СИБІР.

Американська фірма «Fox Films» дає на прокат фільм «Сибір» в постановці Віктора Шертцинберга. Фільм має життя російських революціонерів за часів 1913-1917 років. Дія відбувається в Ленінграді—Сибіру.